

36 câu nói của Nguyễn Xiển

Tác Giả: Nguyễn D

Thứ Hai, 16 Tháng 5 Năm 2011 17:42

Chữ th y hùm ng vư t râu-Đ n khi hùm đ y đ u lâu ch ng còn

T c ng , chiêm ngôn, thành ng , ph ng ng Vi t Nam đã đ c nhi u h c gi đ ý s u t m, gi i nghĩa t kho ng m t trăm năm nay. Sách vi t b ng ch hán, ch nôm v a hi m, v a khó hi u nên đ n đ n b quên lãng. Sách còn đ c l u truy n đ n ngày nay, h u nh ch có sách vi t b ng ch qu c ng . Coi nh ch qu c ng đã lo i đ c ch " thánh hi n " và ch " nôm na ". Đáng ng c nhiên h n n a là trong s nh ng ng i đi tiên phong trong vi c truy n bá ch qu c ng l i có c ng i Pháp. Trong lúc ng i Vi t còn bàn cãi thì m t vài ng i Pháp đã b t đ u vi t sách b ng ch qu c ng v ... t c ng , thành ng Vi t Nam. Có th k :

- Sách Chrestomathie Annamite (Qu ng t p viêm văn) c a "Dáo (giáo) h c Ngô Đê Mân" (Edmond Nordemann, professeur au Collège des Interprètes, Tr ng Thông Ngôn). Edmond Nordemann (vi t t EN) cũng là ng i sáng l p ra Société tonkinoise d'Enseignement mutuel (H i Trí Trí). Sách Qu ng t p viêm văn đ c xu t b n năm 1898 t i Hà N i, g m 180 bài ph ng ng B c K , kèm theo m t t p t v ng gi i thích. Thiên th chín s u t m "Nh i ví m y câu ví, đ n theo v n A, B, C ". Nh i ví, câu ví là nh ng câu t c ng và thành ng đ c ph bi n đ n t n ngày nay. Sách còn cho ng i đ c th y đ c tình tr ng ch qu c ng t i B c K h i cu i th k 19.

- Các bài biên kh o v Croyances et Pratiques Religieuses des Vietnamiens (Tín ng ng và nghi th c tôn giáo c a ng i Vi t Nam) c a Léopold Cadière (LC), đ c vi t trong kho ng t năm 1901 đ n 1912. Năm 1957, tr ng Vi n Đông Bắc C t i Paris t p h p các bài vi t và in thành sách. Sách đ c tái b n năm 1992. Trong m c Philosophie populaire: Cosmologie (Vũ tr quan) Léopold Cadière s u t m đ c nhi u câu t c ng liên quan đ n súc v t.

V phía các tác gi Vi t Nam, có r t nhi u sách. Tuy nhiên, các sách nghiên c u có h th ng, chuyên sâu v t c ng thì không nhi u. Xin nêu ra m t s tiêu bi u :

- T c ng , phong dao (1916) c a Nguyễn Văn Ng c (NVN) s u t m đ c h n sáu nghìn năm trăm (6500) câu t c ng , thành ng và nhi u bài phong dao (ca dao).

Nguyễn Văn Ng c là ng i đ u tiên làm công vi c s p x p các câu t c ng , các bài phong dao

36 câu nói của người xưa

Tác Giả: Nguyễn D

Thứ Hai, 16 Tháng 5 Năm 2011 17:42

---

theo thứ tự A, B, C..., và theo số chữ của câu. Rất tiện cho việc tra tìm.

- Tập ngữ, ca dao, dân ca Việt Nam (in lần thứ tám, 1978) của Vũ Ngọc Phan (VNP) sưu tầm và sắp xếp các câu nói, bài ca theo đề tài (Vũ trụ, con người và xã hội, quan hệ thiên nhiên, quan hệ xã hội...). Sách sưu tầm được nhiều bài chủ ngữ thực dân, đề mục của nhiều sách dân. Vì các câu nói, các bài ca được sắp xếp theo nội dung, đề tài nên rất khó tra tìm theo câu chữ.

- Thành ngữ-tập ngữ Việt Nam (2007) của Thuần Linh (TL) sưu tầm thêm nhiều câu mới, được biết là công nhận câu của đề mục 21. Thuần Linh tiếp tục làm công việc đã được Nguyễn Văn Ngọc bắt đầu gần 100 năm trước.

Tiêu rợ ngữ của năm tác giả tây và ta kể trên chủ sưu tầm các câu nói. Không giải nghĩa. Sách có giải nghĩa thành ngữ và tập ngữ thông dụng thì còn hiếm. Đáng kể là:

- Thành ngữ thông Việt (1978) của Nguyễn Lữ và Lê Văn Đăng (LĐ).
- Tập điển thành ngữ và tập ngữ Việt Nam (1989) của Nguyễn Lân (NL).

Bên cạnh các ghi chép còn phải kể thêm một ít tranh vẽ, minh họa các câu nói:

- Tranh Technique du peuple Annamite (Kỹ thuật của dân An Nam) của Henri Oger, xuất bản năm 1909, sưu tầm được 36 câu tục ngữ, thành ngữ.
- Sách Imagerie populaire vietnamienne (1960) (Tranh dân gian Việt Nam) của Maurice Durand sưu tầm thêm được 13 câu.

Bài này giải thích 36 câu nói trong tranh Oger.

- Các tranh được đánh số 1, 2, 3...8. Các câu nói của mỗi tranh được ghi a, b, c...
- Chú ý đọc kỹ trên xu hướng đúng và trái. Chú ý sai số được nêu ra.
- Các chữ viết tắt (NVN, VNP...) là tên tác giả của sách được tham khảo.

36 câu nói c a ng i x a

Tác Giả: Nguy n D

Thứ Hai, 16 Tháng 5 Năm 2011 17:42

Chê nh ng ng i già v n có nh ng vi c làm không đ ng đ n, không còn x ng v i tu i c a mình n a (NL).

Ngày nay ám ch các c đ ng c n, đú đ n thích " ch i " tin (teen).

d - Khóc đ ng bông bong (có t m bia kh c ch M chí)

M cha không khóc, khóc đ ng m i,

M m không khóc, khóc b i bông bong (NVN).

M cha ch ng khóc, khóc đ ng m i (NL).

Chê ng i tha thi t đ n m t vi c không ph i là ph n s c a mình (NL).

Chê c i k không th ng cha, th ng m đ c a mình mà l i v v n đi th ng ông n , ông kia i mãi t n đầu đầu.

Tranh 2

//

a - Nuôi ong tay áo (EN, LĐ, NL).

- Nuôi ong tay áo; nuôi kh dòm nhà (LC).

Nuôi d ng, giúp đ k x u có th ph n b i l i mình (NL-LVĐ).

Giúp đ , che ch m t k s ph n b i mình (NL).

Câu nói Nuôi ong tay áo ng n g n, đ y đ ý nghĩa. Nh ng nhi u ng i l i mu n kéo dài h n :

- Nuôi ong tay áo, nuôi kh dòm nhà (NVN).

- Nuôi ong tay áo, p r n vào ng c (NVN, NL).

- Nuôi ong tay áo, nuôi cáo trong nhà (TL).

b - T bi o n qu , day tay o n qu

T bi cũng m t ph m o n, qu chu i, Ra tay m m mi ng cũng m t qu chu i ph m o n (NVN).

T bi t t i cũng ph m o n qu chu i, day tay m m l i cũng qu chu i ph m o n (TL).

36 câu nói c a ng i x a

Tác Giả: Nguy n D
Thứ Hai, 16 Tháng 5 Năm 2011 17:42

Nghĩa đen c a câu nói: Chùa có ông thi n, ông ác. Hai ông đ u đ c khách th p ph ng mang o n, qu cúng bái.

Nghĩa bóng: Quan i t hay x u dân đen đ u ph i đút lót nh nhau.

c - Ăn cây nào rào cây y (n y) (EN, NVN, NL, TL).

Nói ng i có tình nghĩa luôn luôn t lòng bi t n ng i làm n cho mình (NL).

D ng nh NL nh m l n v i câu Ăn qu nh k tr ng cây. Đ t lòng bi t n t c ng còn có câu U ng n c nh ngu n.

Ăn cây nào rào cây y khuyên ng i ta nên c n th n, ăn ch c, đ c t i đâu hay t i đ y. Làm vi c gì thì nên chú ý vào k t qu tr c m t c a vi c y.

d - Rán sành ra m (NVN, LĐ, VNP, NL, TL).

Quá hà ti n, keo ki t, b n x n (LĐ).

Gi u k hà ti n quá m c (NL).

Xem thêm câu V t chày ra n c ph n sau (3b).

Tranh 3

III

a - B o l y h ng, l y đao thi t

Câu nói không có nghĩa. Hai ch đao thi t c n đ c tìm hi u.

Ch thi t (b kh u+ch thi t) không có trong t đi n Hán Vi t c a ta. Đây là ch nôm. B kh u là kí hi u, âm c a ch nôm đ c vi t b ng ch thi t. Ch đao (Hán) đ ng tr c ch thi t tr thành vô nghĩa. Đao ph i là ch nôm.

Đao thi t ph i đ c đ c nôm nh th nào?

- Ch đao th ng đ c đ c nôm là dao (con dao). V a đúng âm, v a đúng nghĩa. Đao cũng có khi đ c đ c theo âm thành đeo (vác), đ o (đ c đ o)...

36 câu nói c a ng i x a

Tác Giả: Nguy n D

Thứ Hai, 16 Tháng 5 Năm 2011 17:42

- Ch thi t đ c nôm là thét (hét to), th t (đãi), th t (cái th t c a nhà b p)...

Hai t dao thi t c a câu t c ng có th đ c nôm thành : dao th t, dao th t, đeo th t, đ o th t v.v.

Chúng ta có th lo i b m y c p t đeo th t, đ o th t, dao th t...vì không thích h p v i câu nói và n i dung tranh. Còn l i c p t dao th t.

B o l y h ng, l y dao th t

Câu nói nghe xuôi tai nh ng t i nghĩa. Dao th t không gi i thích đ c n i dung c a tranh. Nghĩ sĩ dân gian mu n vi t ch gì ?

Truy n Th y tr ch n, trong sách Chuy n đ i x a c a Tr ng Vĩnh Ký, có đ n :

(...) " Ch nhà nghe ch u li n. V y th y m i bi u : Đâm b t cho nh , đ u cà ra làm nh n, cho đ y m t thúng cái, đ n mai tôi đ n, tôi làm phép cho m t b a thì h t. Th y xách chi t t i, l y b t, l y đ u đem ra n n ch n l n, ch n nh , đ n i gh . L i n n m t con l n h n h t đ gi a...".

Chi t là m t t c , đ c chú thích là cái đ y, cái túi.

Đ i Nam qu c âm t v c a Hu nh T nh C a đ nh nghĩa chi t là đ đ ng đan b ng tre, mây, có n p đ y, cũng gi i là cái c , cái n ng.

Ch thi t (b kh u + ch thi t) đ c nôm là chi t, nghĩa là cái b . Cái b cho phép suy ra r ng ch dao đã đ c ng nh n dân gian dùng đ vi t ch nôm đ y.

Tóm l i, dao thi t đ c nôm là đ y chi t. Câu nói tr thành B o l y h ng, l y đ y chi t (b).

Ng i x a trách k tham lam. B o l y h ng (l y hoa), (nh ng nó c) l y đ y b .

Ngày nay th ng nói :

Ăn l y v , ch ai l y b mà mang (NVN).

Ăn l y th m l y tho, ch không ai ăn l y no, l y béo (NVN).

Câu nói quay sang ám ch c nh ăn u ng đình đám. Trong c hai tr ng h p, câu nói đ u khuyên ng i ta ch tham lam. Không nên l i đ ng " c a chùa ".

b - V t chày ra n c.

V t c chày ra n c (NVN, LĐ, NL, TL)

Câu nói chê ng i hà ti n, keo ki t, b n x n quá đáng (LĐ, NL).

V t chày ra n c th ng đi đôi v i Rán sành ra m . Hai câu có nghĩa gi ng nhau. Vi t Nam t đ n c a Khai Trí Ti n Đ c (1931) g p chung hai câu t c ng thành V t c chày ra m .

c - Cống r n (v) c n gà nhà. (EN, NVN, VNP, LĐ, NL, TL).

B t r n v c n gà nhà (LC).

B t r n h p lí h n cống r n.

Câu nói phê phán nh ng tên ph n b i đ a các l c l ng ph n đ ng bên ngoài v sát h i đ ng bào (NL).

Hành đ ng ph n l i nhân dân, T qu c, đem gi c v gi t h i đ ng bào (LĐ).

Cống r n c n gà nhà th ng đi v i câu R c voi gi y m t (xem câu 6a).

36 câu nói c a ng i x a

Tác Giả: Nguy n D

Thứ Hai, 16 Tháng 5 Năm 2011 17:42

d - Ăn qu ch ng nh k tr ng cây.

Ăn qu nh k tr ng cây (EN, NVN, NL, TL).

C hai câu cùng có nghĩa. Ngày x a trách ng i quên n, ngày nay khuyên ng i ta ph i nh n. Cách nói khác nhau. Trách móc nh nhàng hay d y b o tr c ti p.

Tranh 4

IV

a - Đãi c t sáo l y h t đa.

Đãi c t sáo l y h t đa, đãi c t gà l y h t t m (NVN, NL, TL).

Chê nh ng k quá hà ti n, quá b n x n (NL)

b - Rút giây đ ng r ng (ng i vi t ch nôm thay đ i cách vi t : đ c t trên xu ng d i, t trái sang ph i).

Rút dây đ ng r ng (NVN).

Rút dây đ ng d ng (Đ ng là c t đ trát b c vách) (NL).

Rút dây s đ ng r ng (TL).

Rút dây, ch x (s) đ ng r ng (EN).

Ý nói : Đ đ ng đ n đi u gì thì nh h ng đ n đi u khác (NL).

Câu nói c a EN có nghĩa ng c l i. Làm đi u gì thì không nên s đ ng ch m. Ng i x a dững c m. Đáng đ c đ a vào sách ghi các thành tích.

c - Ch th y sóng c ngã tay chèo.

Ch th y sóng c mà ngã tay chèo (NVN, TL).

Ch th y sóng c mà rã tay chèo (NL).

Khuyên ph i g ng v t m i khó khăn đ hoàn thành nhi m v (NL).

36 câu nói c a ng i x a

Tác Giả: Nguy n D

Thứ Hai, 16 Tháng 5 Năm 2011 17:42

---

d - Đ c n c (thì) béo cò (EN, NVN, LĐ, NL, TL).

L i d ng tình tr ng mâu thu n, l c đ c đ ki m l i (LĐ).

Ý nói : Vì xung đ t l n nhau nên k khác l i d ng (NL).

e - Cái tôm ch ng ch t b .

Cái tôm ch t gì b (NL).

Cái (con) tôm có ch t gì sông, cái lông có ch t gì l (TL).

L i khiêm t n c a m t ng i khi xin gia nh p m t t p th (NL).

Tranh 5

V

a - Ch i (v i) chó, chó li m m t (LC, NVN, VNP, NL).

- Ch i v i chó, chó l n m t ; ch i v i con nít, con nít d ng i (LC).

Ý nói làm thân v i k x u nhi u khi nó h i l i mình (NL).

Nhi u ng i thích ví von, ghép thêm m t v :

Ch i chó chó li m m t

Ch i gà gà m m t (ho c Ch i cò cò m m t, Ch i chim chim m m t).

Qu ng t p viên văn không có câu Ch i chó, chó li m m t. Thay vào đó là câu Nuôi cò, cò m m t (EN, LC).

X a kia nhi u nhà nuôi chó đ ban ngày d n d p c t đái, ban đêm canh tr m. Dân ta coi chó là con v t đáng khinh, không ra gì. Đ chó là m t ti ng ch i. Đ cho chó li m m t là b ... m t m t, b khinh th ng ! Dân ta ngày x a không ch i v i chó. Cũng không có ai b gà hay cò lên ch i

36 câu nói của người xưa

Tác Giả: Nguyễn D

Thứ Hai, 16 Tháng 5 Năm 2011 17:42

Đđ n n i b m m t. Nuôi cò (?), nuôi gà đ làm th t thì có. Nuôi cò, nuôi gà, hay nuôi chó nghe h p lí h n là ch i cò, ch i gà, ch i chó. Ý nghĩa cũng sâu s c h n.
Ngày nay n c ta nhan nh n đ i gia ch i chó ki ng. Đ a chó đi mĩ vi n mài móng, t a lông. Đ c chó B c Kinh li m m t thì... Chao ôi, sao mà s ng th . Đê mê nh đ c b nhí xoa bóp, hôn hít. Ch i chó chó li m m t đ c các đ i gia c a th i kì toàn c u hoá đánh giá là T t v i ng i thì đ c ng i đáp l i i.

b - Đ t nhà táng ph i tay.

Vén tay áo sô, đ t nhà táng gi y (NVN, VNP, LĐ, NL, TL).

Nói con cái phá gia tài c a cha m đ i i (NL).

Chi tiêu, s d ng ti n tài phung phí, b a bãi, không suy tính (LĐ).

Than ph n n các quan lã ng phí c a công. Tiêu ti n (c a dân) nh n c (lũ).

c - Ph ng hoàng ăn c t gà (đ c t trên xu ng d i, t trái sang ph i).

Sáo đối thì sáo ăn đa,

Ph ng hoàng lúc đối c t gà cũng ăn (NVN, NL, TL).

K quí phái đ n lúc sa c thì còn kh h n ng i bình th ng (NL).

Chê b n lúc túng làm càn. Sa c l v n, th t s ng, s n sàng làm c nh ng vi c t i b i, m t danh đ .

d - Qua rào v v (NVN, NL).

- Ch a qua dào (rào) đã v v (EN).

Qua đò, khinh sóng (NVN, VNP, LĐ, NL, TL).

Qua sông, đ m bò vào sóng (NVN, NL, TL).

Ý nói : Sau khi v t qua m t b c khó khăn, l y làm vui m ng (NL).

Vui m ng thì v tay ch không v v (đuì). V ùi hay v đít là t v coi th ng. Câu nói có ý chê k v a thoát kh i, th m chí có khi ch a thoát kh i b c khó khăn đã t ra kiêu ng o, khinh th ng.

e - Ch i chim chim m m t.

Cùng nghĩa và th ng đi đôi v i câu Ch i chó chó li m m t (xem câu 5a).

36 câu nói c a ng i x a

Tác Giả: Nguy n D

Thứ Hai, 16 Tháng 5 Năm 2011 17:42

